

WIERZĘ W JEZUSA CHRYSZTUSA

Wykład 11

ks. Mirosław Łanoszka

ODNAJDUJĄC JEZUSA CHRYSZTUSA W PSALMACH

Tajemnica paschy Chrystusa w świetle psalmu recytowanego „pierwszego dnia po szabacie” - Psalm 24

Jak należy rozumieć, zawartą w tytule dzisiejszego wykładu, uwagę, że Psalm 24 recytowano „pierwszego dnia po szabacie”?

Septuaginta (LXX), czyli grecki przekład Starego Testamentu, precyzując uwagę zawartą w hebrajskim tytule Psalmu 24 – „Psalm Dawida” (hebr. *l^eDāwid mizmôr*) – dodaje, że jest to „Psalm Dawida. Na pierwszy dzień tygodnia”¹. Podana w greckim przekładzie wzmianka znajduje także potwierdzenie w podstawowej i najstarszej części Talmudu (Tora ustna), jaką jest Miszna. W jednym z jej traktatów, zatytułowanym Tamid, który zawiera przepisy liturgiczne odnośnie rytu składania w świątyni codziennej ofiary całopalnej, posługi kapłanów oraz ich modlitwy², znajduje się informacja, że Psalm 24 śpiewano następnego dnia po szabacie (Tamid 7,4)³. Pochodząca z Septuaginty uwaga, wskazująca na pierwszy dzień tygodnia jako właściwy czas odmawiania Psalmu 24, ułatwiła wspólnocie Kościoła dostrzec w tym modlitewnym tekście paschalną tajemnicę Chrystusa. To istotne dla interpretacji Psalmu 24 odwołanie się do greckiego przekładu hebrajskiej Biblii stwarza dogodną sytuację, by zwrócić uwagę na ogromne znaczenie tego dzieła dla biblijnej egzegezy.

Jakie jest zatem znaczenie tego greckiego przekładu Biblii?

Warto w tym miejscu wyjaśnić, że grecki przekład hebrajskiej Biblii, który dokonał się w środowisku Żydów hellenistycznych w III i II wieku przed Chrystusem, a więc u początku chrześcijańskiej ery, znamionuje otwartość na pełnię objawienia oraz zapowiedź przyjścia Mesjasza. Tak więc Septuaginta, która opiera się na tekście hebrajskim, pochodzącym z czasów bezpośrednio poprzedzających Chrystu-

¹ A. Tronina, *Psalterz Biblii greckiej*, Lublin 1996, s. 49.

² H. Drawnel, *Miszna*, w: Encyklopedia Katolicka, tom 12, Lublin 2008, kol. 1349-1353.

³ J.L. Vesco, *Le Psautier de David. Traduit et commenté*, II, Paris 2008, s. 250.

sa, stanowi nieodzowną pomoc w egzegezie trudnych biblijnych miejsc, a zwłaszcza tych w psalmach. Oddziaływanie greckiej Biblii na pisma Nowego Testamentu można dostrzec w przygotowaniu bogatego aparatu pojęciowego, który był tak bardzo potrzebny dla sformułowania nowych prawd wiary⁴. W związku z powyższym uprawnione jest stwierdzenie, że Psalterz Biblii greckiej to nie tylko przekład liturgicznych pieśni Izraela, ale dojrzały teologicznie tekst, który pomaga rozpoznawać w pismach Starego Testamentu zapowiedzi tego, czego Bóg dokonał w osobie swojego Syna, Jezusa Chrystusa⁵.

Można zatem powiedzieć, że pochodząca z greckiego przekładu Psalmu 24 uwaga na temat odmawiania tego tekstu „pierwszego dnia po szabacie” w pewien sposób pomogła w chrześcijańskiej lekturze tej starotestamentowej modlitwy.

Skoro Psalm 24, zgodnie z jego greckim tytułem, miał być recytowany podczas synagogałnej liturgii pierwszego dnia po szabacie, to trzeba przypomnieć, że dla chrześcijańskiej wspólnoty jest to niedziela, a więc dzień, kiedy dokonało się zwycięstwo Chrystusa nad śmiercią (Mt 28,1 i par.), które stanowi centrum liturgicznych spotkań Kościoła. Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina, że „chrześcijanie zbierali się „na łamanie chleba” (Dz 20,7) szczególnie „w pierwszym dniu tygodnia”, to znaczy w niedzielę, w dniu zmartwychwstania Chrystusa (KKK 1343). Można powiedzieć, że w odkrywaniu paschalnej tajemnicy Chrystusa w Psalmie 24 pewnym ułatwieniem było zwrócenie uwagi na wskazówkę precyzującą czas odmawiania tego modlitewnego tekstu, którym był „pierwszy dzień po szabacie”.

Powyższa informacja wskazuje na wielkie znaczenie Psalmu 24 tak dla liturgii Izraela, jak i Kościoła. W związku z tym nasuwa się pytanie o charakter uroczystości, podczas których używano tego liturgicznego tekstu.

Psalm 24 był modlitewnym tekstem odmawianym przez pielgrzymów wstępujących w bramy jerozolimskiej świątyni (por. Ps 95; 100)⁶. Kiedy uczestnicy religijnej uroczystości zgromadzili się u wejścia do sanktuarium brali udział w liturgii, która przypominała im o warunkach wpuszczenia do tego świętego miejsca, by móc otrzymać tam Boże błogosławieństwo. Psalm 24, będący przykładem tekstu używanego właśnie podczas obrzędów związanych z wejściem do świątyni, składa się z uroczystego wezwania na cześć Boga Stwórcy (ww. 1-2), po którym następują dwie jego zasadnicze części: pierwsza przedstawia warunki dające prawo wejścia do sanktuarium (ww. 3-6), natomiast druga wychwała Boga wkraczającego do swojej świątyni (ww. 7-10)⁷.

Przybliżmy zatem treść wersetów otwierających Psalm 24.

Początkowe wersety Psalmu 24 zawierają elementy charakterystyczne dla hymnu, w którym psalmista wychwała Boga jako Pana i Stwórcę całego świata: „Do PANA należy ziemia i wszystko, co ją napęłnia, cały świat i jego mieszkańcy. On sam osadził go nad morzami i ponad rzekami utwierdził (ww. 1-2). Przytoczony fragment stanowi wyznanie wiary w odwieczne panowanie Boga nad wszechświatem i wszystkimi żywymi i nieożywionymi stworzeniami, a zwłaszcza uprzywilejowanymi mieszkańcami ziemi i świata, jakimi są ludzie (w. 1). Wszechwładza Boga ma uzasadnienie w dokonanym przez Niego dziele stworzenia, dlatego to On jest jego Panem. Psalmista, mówiąc o budowie ziemi, nawiązuje do wyobrażeń obecnych w starożytnych kosmogoniach Bliskiego Wschodu. Tak jak umieszcza się dom na palach, tak Bóg osadził ziemię na kolumnach, by znajdowała się ponad wodami

⁴ S. Szymik, *Septuaginta*, w: Encyklopedia Katolicka, tom 17, Lublin 2012, kol. 1432-1435.

⁵ A. Tronina, *Teologia Psalmów. Wprowadzenie do lektury Psalterza*, Lublin 1995, s. 109-117.

⁶ H. Witczyk, *Psalmy – dialog z Bogiem*, Katowice 1995, s. 27.

⁷ H.J. Kraus, *Psalms 1-59. A Continental Commentary* (tyt. oryg. *Psalmen, 1. Teilband, Psalmen 1-59*, tł. H.C. Oswald), Minneapolis 1993, s. 311-312.

podziemnego oceanu i rzek, które zgodnie z kananejską mitologią symbolizują niszczycielskie siły chaosu i śmierci. W ten sposób autor psalmu wychwala Boga, który dał stworzonemu światu solidną trwałość dzięki temu, że poskromił destrukcyjne siły wód oraz ustanowił mocną granicę między lądem a nimi⁸.

A w jaki sposób Kościół odczytywał ten fragment hymnu na cześć Boga Stwórcy?

W świetle paschalnych tajemnic Chrystusa Kościół w zmartwychwstałym Synu Bożym, który wstępuje, by zasiąść po prawicy Boga Ojca widzi „PANA, do którego należy ziemia i wszystko, co ją napęłnia” (w. 1), ponieważ to On jest Słowem, które stworzyło ten świat (J 1,3). Chrystus także „odkupił Kościół i „utwierdził ponad wodami” śmierci, jak arkę Noego (w. 2; por. 1P 3,20n)”⁹. Zmartwychwstanie Chrystusa, które dokonało się pierwszego dnia po szabacie to jedyne zapewnienie, że wszystko podlega władzy Syna Bożego¹⁰.

Przejdźmy zatem do omówienia warunków udziału w świątynnej liturgii, które stanowią treść pierwszej części Psalmu 24.

Po słowach hymnu ku czci zwycięskiego Boga Stwórcy (ww. 1-2) następuje liturgia wstępna, zawierająca pytania stawiane przez zgromadzony lud odnośnie warunków uczestnictwa w kulcie, na które odpowiadają kapłani (ww. 3-6). Tę część Psalmu 24 otwiera werset trzeci, w którym można usłyszeć pytanie pielgrzymów o warunki wpuszczenia na teren świątyni: „Kto wstąpi na górę PANA, kto stanie na Jego świętym miejscu?”. Liturgiczna procesja wchodzi (hebr. *‘ālā(h)*) na świątynne wzgórze, gdzie w Jerozolimie znajduje się sanktuarium Izraela, nazwane w tym wersecie, paralelnie do wcześniejszej frazy: „Jego (Boga) świętym miejscem” (hebr. *māqôm qādšô*). Pielgrzymi chcąc poznać kultyczne wymogi, których spełnienie umożliwiło im wejście do świętego miejsca w rzeczywistości pytali o prawo, czyli o Torę, pozwalającą wiernemu przekroczyć próg Bożego domu. Stąd też tę część liturgii wejścia, która odbywała się u bram sanktuarium nazywano liturgią Tory. Bóg ustanowił swoje mieszkanie na ziemi, gdzie człowiek może Go spotkać, ale dostęp do tego świętego miejsca wymaga spełnienia moralnych zobowiązań, które kapłani przypominali uczestnikom pielgrzymki¹¹. Psalmista podaje proste i dokładne wymagania. Człowiek, który pragnie wejść do świątyni, by spotkać się z Bogiem powinien mieć „ręce nieskałane i serce czyste” oraz być tym, „kto nie wznosi swej duszy ku marność i nie składa fałszywej przysięgi” (w. 4). Podstawowy warunek mówi o nieskałanych rękach oraz czystym sercu, co oznacza zarówno czystość zewnętrznych czynków, jak i wewnętrznych poruszeń. W ten sposób został opisany człowiek, który nie ma nic do ukrycia. Można powiedzieć, że czyste ręce i serce wyrażają całą ludzką istotę w jej działaniu i zamiarach, która swoje codzienne życie podporządkowuje Bogu i Jego przykazaniom. Wymaganie co do duszy (hebr. *nepes̄*), która nie „wznosi się ku marność (hebr. *šāw’*)” oznacza człowieka odrzucającego wszelkie bałwochwalstwo, gdyż jest ono jedynie nicością i marnością (w tym kontekście hebrajski termin *šāw’* występuje w następujących tekstach: Ps 31,7; Jr 18,15; Jon 2,9). W świetle dotychczasowych warunków można powiedzieć, że osoba, której całe serce jest miejscem przeznaczonym dla Boga nie będzie przysięgać fałszywie na szkodę swego bliźniego, co postuluje ostatni warunek.

Przedstawiona w ten sposób przez psalmistę postawa moralna czyni pielgrzymą nie tylko dobrze usposobionym, by wejść do świątyni, ale także, by otrzymać tam błogosławieństwo Boga, czyli doświadczyć w tym miejscu Jego zbawczej i miłosiernej miłości¹². Psalm naucza, że człowiek żyjący

⁸ G. Ravasi, *Psalmy modlitwą ludu Bożego*, tłum. F. Gołębiowski, Częstochowa 1998, s. 208.

⁹ A. Tronina, *Teologia Psalmów*, s. 203.

¹⁰ A. Tronina, *Psalterz*, s. 49.

¹¹ H.J. Kraus, *Psalms 1-59*, s. 313-314.

¹² G. Ravasi, *Psalmy*, 209.

w zgodzie z przykazaniami Boga ma udział w Jego błogosławieństwie (hebr. *b^erākā(h)*) i sprawiedliwości (hebr. *š^edāqā(h)*): „On otrzyma błogosławieństwo od PANA i sprawiedliwość od Boga, Zbawcy swego” (w. 5). Na zakończenie tej wstępnej liturgii kapłan opisuje prawdziwy lud Boży, dla którego najważniejsze jest „szukanie oblicza Boga”, a to oznacza pełne pasji poszukiwanie wiary: „Takie jest pokolenie tych, co Go szukają, co szukają oblicza Boga Jakuba” (w. 6).

Po wysłuchaniu wymagań, jakie powinni spełniać pielgrzymi chcący uczestniczyć w świątynnej liturgii nasuwa się pytanie o nowotestamentową lekturę tego fragmentu Psalmu 24.

Kościół w osobie Chrystusa widzi jedynego człowieka „rąk nieskalanych i czystego serca”, który jest godny „wstąpić na górę PANA” (w. 3). To właśnie Syn Boży „otrzymał błogosławieństwo od Boga”, by nim obdarzyć cały wszechświat (w. 5n; por. Ef 4,10)¹³. Szóste błogosławieństwo z Jezusowego Kazania na Górze (Mt 5,1-7,29), które brzmi: „Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą” (Mt 5,8) wyraźnie nawiązuje do czwartego wersetu Psalmu 24, mówiącego o czystości serca jako warunku dopuszczenia do świątynnej liturgii¹⁴. Także w Mateuszowym opisie sądu ostatecznego można dostrzec w słowach zapowiadających nagrodę, jaką dla zbawionych będzie królestwo Ojca niebieskiego (Mt 25,34), spełnienie obietnic zawartych w czwartym i piątym wersecie Psalmu 24, obiecujących sprawiedliwym udział w Bożym błogosławieństwie¹⁵. Wreszcie w wyliczonych przez psalmistę wymaganiach, które zostały postawione wobec pielgrzymia pragnącego spotkać się z Bogiem w świątyni, tradycja chrześcijańska dostrzegała cnoty, jakimi powinien charakteryzować się w codziennym życiu każdy, kto należy do wspólnoty Kościoła¹⁶.

O czym zatem pragnie pouczyć psalmista pielgrzymów w drugiej części Psalmu 24?

Liturgia Tory, prezentowana w pierwszej części Psalmu 24 (ww. 3-6), jest oddzielona od drugiej części tego utworu (ww. 7-10) uwagą (hebr. *selā(h)*), która zazwyczaj wskazuje koniec strofy albo miejsce, gdzie kończy się pewna myśl¹⁷. W omawianym tekście wspomniany termin, znajdujący się na końcu wersetu szóstego i dziesiątego, wyznacza dwuczęściowy podział tej modlitewnej pieśni. Psalmista w drugim zasadniczym fragmencie Psalmu 24 (ww. 7-10) opowiada o wkroczeniu samego Boga do świątyni. Egzegeci widzą w tej części kultycznego ceremoniału konkretne wydarzenie historyczne, jakim było uroczyste przeniesienie przez króla Dawida Arki Przymierza do zdobytej Jerozolimy, która w ten sposób stała się nie tylko głównym ośrodkiem politycznym, ale także religijnym centrum Izraela (2Sm 5-6)¹⁸. Można sobie wyobrazić procesję z Arką zatrzymującą się u bram miasta, którego mieszkańcy (Jebusyci) nie znali Boga Izraela. W tej sytuacji chór wyznawców jedynego Boga woła: „Bramy, podnieście swe szczyty i unieście się, prastare podwoje, aby mógł wkroczyć Król chwały” (w. 7). Wówczas to pogańskie dotąd miasto pyta: „Kto jest tym Królem chwały?” (w. 8a), na co Izraelici, głosząc z entuzjazmem potęgę swego Boga, odpowiadają: „PAN mocny i potężny, PAN potężny w boju!” (w. 8b). Wyznanie wiary, jakie złożył Izrael w przytoczonej frazie przypomina słowa dziękczynnej pieśni Mojżesza, jaka została wyśpiewana po przejściu przez Morze Czerwone, w której, walczący za swój naród, Bóg został nazwany „potężnym wojownikiem” (Wj 15,3). Sformułowanie: „bramy podnieście swe szczyty”, a dosłownie „swe głowy” (ww. 7.8) to personifikacja, która w tym kontekście służy wyrażeniu radości z powodu wkraczającego do świątyni Boga. Taki sam dialog, bez większych zmian, został powtórzony w ostatnich dwóch wersetach Psalmu 24 (ww. 9-10). W od-

¹³ A. Tronina, *Teologia Psalmów*, s. 203.

¹⁴ A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 14-28, Tom I/ część 2*, Częstochowa 2008, s. 199-200.

¹⁵ A. Tronina, *Teologia Psalmów*, s. 202.

¹⁶ A. Tronina, *Psalterz*, s. 49.

¹⁷ T. Brzegowy, *Psalterz i Księga Lamentacji*, Tarnów 2007, s. 27.

¹⁸ G. Ravasi, *Psalmy*, 210.

powiedzi na postawione już wcześniej pytanie - „Kto jest tym Królem chwały?” - pojawia się tym razem jeszcze jedno określenie Boga - „PAN Zastępów” (w. 10).

Można zaobserwować, że ta druga część Psalmu 24 została zdominowana przez sformułowanie – „Król chwały”.

Faktycznie psalmista w drugiej części tego hymnu aż pięciokrotnie nazywa Boga „Królem chwały” (hebr. *melek hakkābôd*). Hebrajski termin *kābôd*, czyli „chwała”, służy wyrażeniu królewskiego majestatu Boga, oznaczając jednocześnie Jego transcendencję. Bóg Izraela jest potężnym królem, który dzierży wszechwładzę tak nad wszechświatem (ww. 1-2), jak i historią (ww. 8.10). Ten Bóg jako niezwykły wojownik otacza opieką wybrany przez siebie naród. Psalm 24, tego jedyne „Króla chwały”, tytułuje także „PANEM Zastępów” (hebr. *'ādōnāj šēbā'ôt*), widząc w Nim potężnego wojownika, który panuje nad ziemskimi i niebieskimi wojskami. To początkowo wojenne znaczenie określenia – „PAN Zastępów” – w toku historycznych doświadczeń Izraela nabrało wymiaru kosmicznego, gdzie gwiazdom, czczonym w tamtejszym obszarze kulturowym, została przypisana służba o charakterze militarnym: ciała niebieskie, które są stworzeniami tworzą zbrojne zastępy jedyne Boga¹⁹.

Czyli historyczna sytuacja, w której znajdował się Izrael wpływała w pewien sposób na rozumienie tego psalmu?

Można powiedzieć, że zmieniająca się historyczna sytuacja Izraela sprawiała, że w interpretacji Psalmu 24 pojawiały się nowe akcenty. Zwłaszcza w okresie niewoli babilońskiej (VI w. przed Chr.), kiedy ostatecznie utracono Arkę Przymierza, a siły militarne Izraela zostały zniweczone, końcowa część omawianego utworu (ww. 7-10) nabierała coraz bardziej cech eschatologicznych. Przywoływano wówczas myśli o ostatecznym zwycięstwie Boga nad wszystkimi wrogami, dzięki czemu urzeczywistni się zbawczy zamiar wobec wszystkich wiernych Bożemu prawu. Podobną sytuację można wskazać w odniesieniu do wspomnianych już świątynnych bram. Chociaż pierwotnie mogły uosabiać pogańskich mieszkańców Jerozolimy - jebusyckiej twierdzy (2Sm 5,6) – to jednak w Septuagincie zostały zreinterpretowane, jako „bramy władców lub książąt”, wzywanych przez psalmistę, by z radością przyjęli swego Pana, który wraca do swojej świątyni na Syjon po tym, jak pokonał wszystkich swych wrogów²⁰. Ostatecznie, w perspektywie eschatologicznej, we wspomnianych bramach można dostrzec wrota niebiańskie, odwieczne podwoje, które prowadzą do Bożego sanktuarium, jakim jest cały stworzony świat²¹.

Jak zatem w świetle tego fragmentu Psalmu 24 Kościół odnajduje obecność Jezusa Chrystusa?

Chociaż w nauczaniu Jezusa nie pojawia się temat wojny toczonej z wrogami Izraela, to jednak w misji Syna Bożego można wskazać obrazy podobne do tych, które znamionują drugą część Psalmu 24 (ww. 7-10). Ewangelista Jan pokazuje, że Jezus prowadzi walkę z groźniejszym wrogiem, który ukrywa się za parawanem zła, jakie dokonuje się w dziejach ludzkości. Zwycięstwo Chrystusa nad szatanem, nazwanym w Janowej ewangelii „władcą tego świata”, przynosi człowiekowi prawdziwą wolność (J 12,31; 16,11). Kulminacyjny moment pokonania szatana, jakim jest dobrowolna ofiara z życia złożona przez Jezusa za każdego człowieka, czyni z Syna Bożego najwyższego kapłana, który otworzył wszystkim ludziom drogę do nieba (Hbr 6,20). Jezus Chrystus, który zwyciężył „władcę tego świata” okazał się „Panem chwały”. Chrześcijańska tradycja w wersjach tworzących drugą część Psalmu 24

¹⁹ J.L. Vesco, *Le Psautier de David*, s. 255.

²⁰ A. Tronina, *Teologia Psalmów*, s. 200-201.

²¹ H.J. Kraus, *Psalms 1-59*, s. 315.

widziała także napomnienia, jakich psalmista udziela poganom, zachęcając ich do porzucenia wszelkich formy bałwochwalstwa, by odtąd służyć jedynemu, prawdziwemu Bogu²².

A pozostałe określenia znajdujące się w psalmie, jak: „Król chwały” czy „Pan Zastępów”?

Katechizm Kościoła Katolickiego nauczając o wszechmocy Bożej („wierzę w jednego Boga, Ojca wszechmogącego”) przywołuje określenia pochodzące z drugiej części Psalmu 24, a mianowicie: „Pan Zastępów” (w. 10) oraz „Pan dzielny i potężny w boju” (w. 8) (KKK 269). W tym samym dokumencie Kościoła można znaleźć nawiązanie do powtarzanego przez psalmistę okrzyku – „Król chwały” (ww. 7-10). Tytuł ten został w katechizmowym wykładzie odniesiony do osoby Jezusa uroczyście wjeżdżającego do Jerozolimy (KKK 559). Mesjański wjazd Chrystusa do swojego Miasta, jak wyjaśnia katechizm, „ukazuje przyjście królestwa, które Król-Mesjasz idzie wypełnić przez Paschę swojej Śmierci i swojego Zmartwychwstania” (KKK 560). Wobec tego „Króla chwały” najwłaściwszą postawą człowieka jest adoracja Boga za dar stworzenia oraz Jego zbawczej wszechmocy, która wyzwala od wszelkiego zła (KKK 2628). Chrystologiczna lektura Psalmu 24 pozwala w tym modlitewnym tekście odnaleźć osobę Jezusa Chrystusa, który jako Pan i Stwórca wszechświata (ww. 1-2) oraz „Król chwały” „wchodzi w życie człowieka jako ostateczny Zwycięzca śmierci, piekła i szatana” (Biblia Paulińska). Trzeba pamiętać, że warunkiem wejścia do mieszkań, znajdujących się w domu Ojca niebieskiego (J 14,2) jest czyste serce (Ps 24,4), które nieustannie pragnie i szuka Boga.

Pytanie: Jak nazywa się traktat Miszny, który podaje, że Psalm 24 był śpiewany następnego dnia po szabacie?

²² A. Tronina, *Psalterz*, s. 49.